

ks. Jerzy Gocko SDB
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
e-mail: Jerzy@Gocko.pl

Działalność Zgromadzenia Salezjańskiego na płaszczyźnie wychowania ku wartościom moralnym i społecznym

Powołane w Turynie przez św. Jana Bosko i kilkunastu jego pierwszych wychowanków w odpowiedzi na nagłą potrzebę społeczne Towarzystwo św. Franciszka Salezego, po 150 latach swego istnienia jest zgromadzeniem zakonnym obecnym już na wszystkich kontynentach. Jawi się ono jako społeczność konfrontująca w sobie bogactwo i różnorodność doświadczeń, kultur, zaangażowana w wielorakie działania apostolskie, i pragnąca czynić coraz bardziej skuteczną swoją służbę w Kościele i w świecie, zwłaszcza na polu wychowania młodzieży.

Zgromadzenie Salezjańskie jest przede wszystkim wspólnotą religijną, praktykującą styl życia konsekrowany, u podłoża której stoi charyzmat założyciela – turyńskiego duchownego Jana Bosko, którego Kościół wyniósł do chwały ołtarzy, nadając mu tytuł *Ojca i Nauczyciela młodzieży*. Charyzmat Księdza Bosko jest darem Ducha Świętego dla całego Kościoła, choć został on wskrzeszony pierwotnie w określonym kontekście historycznym i geograficznym. Chodzi tu o okres niebywałych przemian społeczno-politycznych drugiej połowy XIX w. na Półwyspie Apenińskim. Jednak dzięki wysiłkowi wielu pokoleń salezjanów w różnych częściach świata staje się możliwe ciągła jego reinterpretacja, by uczynić go, także obecnie aktualnym i owocnym.

Ksiądz Jan Bosko był świętym jednej tylko pasji: „chwały Bożej i zbawienia dusz”. Za motto salezjanów obrał słowa: *Da mihi animas, cetera tolle*, w których zawarta jest cała osobowość wielkiego Świętego: głęboka duchowość, przedsiębiorczość twórcza, dynamizm apostolski, niestrudzona pracowitość, odwaga duszpasterska, a przede wszystkim – jego bezgraniczne poświęcenie się Bogu i młodzieży. Ta sama pasja apostolska staje się wyzwaniem dla kolejnych pokoleń salezjanów.

Główny kierunek działalności salezjanów ogniskuje się na dwóch zadaniach: ewangelizacji i wychowania młodzieży. Zadania te wymagają liczного udziału tych, którzy umieją działać w harmonii; dlatego też włączyli oni w to dzieło licznych świeckich, rodziny i samą młodzież, wzbudzając w nich powołania apostolskie, którzy podtrzymują żywy i owocny charyzmat księdza Bosko.

Niewątpliwie do truizmów należy stwierdzenie, że wychowanie młodzieży jest zadaniem niezwyklej wagi. Niemniej wypada przytoczyć tu opinię papieża Benedykta XVI wypowiedzianą do uczestników XXVI Kapituły Generalnej salezjanów: „Wychowywać nigdy nie było łatwo, i dziś wydaje się to być coraz trudniejsze: dlatego też wielu rodziców i nauczycieli jest wystawionych na pokusę rezygnacji ze swojego obowiązku, albo wręcz nie są już w stanie nawet zrozumieć, jaka misja została im powierzona. Zbyt wiele niewia-

domych i zbyt wiele wątpliwości rzeczywiście krąży w naszym społeczeństwie i w naszej kulturze, zbyt wiele zniekształconych obrazów przekazują środki społecznego przekazu. Dlatego też jest coraz trudniej proponować młodemu pokoleniu coś dobrego i pewnego, zasady postępowania i cele, dla których warto poświęcić swoje życie”¹.

Sytuację tę salezjanie światłem i mocą charyzmatu swego Założyciela odczytują jako swoiste wyzwanie do nieustannego odnawiania swego posłannictwa poprzez ciągle ukierunkowywanie go na ewangelizację i wychowanie młodzieży, weryfikowanie i uaktualnianie swej metody wychowawczej, prowadzonych dzieł i struktur. Oczywiście, wraz ze zmianą stosunków społecznych, gospodarczych, kulturowych pojawiały się i nadal pojawiają się nowe granice posłannictwa salezjańskiego, inne miejsca geograficzne, społeczne, kulturowe i religijne obecności salezjańskiej. Są one wyrazem tego, co ostatnia kapituła generalna salezjanów określiła jako nową obecność; tak jak w przeszłości były nią dzieła dla chłopców z ulicy, tak dzisiaj są nią nowe inicjatywy, takie jak:

- Ruchy solidarności, powstałe w obliczu wielkich nieszczęść ostatnich lat („tsunami”, trzęsienia ziemi, powodzie, pożary, zamachy, wojny...), które ukazują gotowość i wrażliwość wielu ludzi, zwłaszcza prostych ludzi animowanych przez salezjanów, aby wspólnie odpowiedzieć na potrzeby innych oraz bronić życia najuboższych, dając im nadzieję i przyszłość;

- Codzienne przyjęcie przez tysiące wychowawców – salezjanów i ich współpracowników wielu młodych ludzi, w sytuacji zagrożenia, dzieci ulicy, bezrobotnej młodzieży itp., aby pomagać im przezwyciężyć ich stan marginalizacji i zagrożenia oraz móc lepiej stawiać czoła ich przeszłości;

- Różne programy pomocy uchodźcom i emigrantom, prowadzone przez salezjanów i Rodzinę Salezjańską w wielu krajach;

- Inicjatywy realizowane w Afryce, tj. programy np. *Stop au SIDA* i *Love matters*, mające na celu wyjście naprzeciw tragedii AIDS. Salezjanie wprowadzają strategie prewencyjne, ukierunkowane na profesjonalne informowanie młodzieży na ten temat i kształtowanie ich sumień, świadomi, że tej pandemii nie zwycięży się przez rozdawanie prezerwatyw, lecz skuteczne wychowanie;

- Nową formą obecności są także działania salezjanów na rzecz wychowania młodzieży do wejścia w świat pracy;

- Ogromny wysiłek humanitarny, wychowawczy i ewangelizacyjny, pełniony na misjach, a który często stanowi jedną z nielicznych możliwości obrony życia i integralnego rozwoju ludzkiego, dla tysięcy osób i całych społeczeństw;

- Wielkie zaangażowanie na misjach, obejmujące szeroką działalność ukierunkowaną nie tylko na zachowanie istnienia ludów tubylczych, lecz przede wszystkim na ich rozwój, ich publiczne i społeczne uznanie, z prawem do własnego języka, kultury, organizacji społecznej i politycznego przedstawicielstwa;

- Wolontariat, w jego różnych wymiarach: społecznym, misyjnym, powołaniowym.

Jest też wiele innych inicjatyw i faktów, które dzień po dniu tworzą sieć, wspierającą wielką liczbę osób zagrożonych i będących w niebezpieczeństwie, mających na celu promowanie bardziej ludzkiego, solidarnego i ewangelicznego stylu życia, tworząc w ten sposób „kulturę życia”.

¹ Benedykt XVI, *Przemówienie podczas audiencji dla uczestników Kapituły Generalnej XXVI (31 marca 2008)*, „Dokumenty Rady Generalnej Towarzystwa Salezjańskiego św. Jana Bosko” 89, 2008, nr 401, s. 123.

Warto w tym miejscu przytoczyć kilka danych statystycznych, które oddają dzisiejszy obraz Zgromadzenia i pozwalają odczytać aktualność i niejako społeczne zapotrzebowanie charyzmatu i posłannictwa, które znajdowały się u genezy powstania Zgromadzenia i są nieodłącznie związane z osobą św. Jana Bosko.

Towarzystwo św. Franciszka Salezego – jak już wspomniano – zostało powołane do życia przez Założyciela oraz grupę kilkunastu młodych ludzi, w większości jego wychowanków z pierwszego Oratorium w Turynie, którzy złożyli na jego ręce przed 150 laty pierwsze prywatne śluby zakonne. Obecnie (dane na koniec 2007 r.) na świecie jest 16234 salezjanów, pracujących w 129 krajach i żyjących w 1877 kanonicznie erygowanych wspólnotach zakonnych². Niektóre z nich, ze względu na sytuację społeczno-polityczną, ciągle pozostają w ukryciu i tam też podejmują różne formy działalności.

Głównym przedmiotem posłannictwa salezjanów jest **działalność wychowawcza na rzecz młodzieży**. Realizuje się ona na wielu różnych płaszczyznach. Uprzywilejowanymi formami dzieł salezjańskich, będącymi częścią tradycji salezjańskiej, są oratoria i centra młodzieżowe. Skierowane są one dla dziewcząt i chłopców, stając się dla nich środowiskiem przeżywania wolnego czasu w perspektywie formacji ku wartościom ludzkim i chrześcijańskim. Oratoria i centra młodzieżowe są rozsiane po wszystkich inspektoriatkach salezjańskich, aczkolwiek ich struktura i formy animacji różnią się w zależności od kontekstów społecznych i eklesjalnych. Według statystyk Zgromadzenia na koniec 2007 r. istniało 1587 takich centrów i oratoriów, do których uczęszczało ok. 430 tys. młodych ludzi. Do ich obsługi było oddelegowanych 2665 salezjanów, podobna liczba członków rodziny salezjańskiej oraz ponad 20 tys. świeckich współpracowników. W Polsce do 85 oratoriów i centrów młodzieżowych regularnie uczęszcza ponad 7,5 tys. młodzieży.

Kolejnym wielkim frontem wychowawczym salezjanów, być może najbardziej znaczącym w wielu inspektoriatkach Zgromadzenia, jest **szkolnictwo**. Swym zakresem szkolnictwo salezjańskie obejmuje właściwie wszystkie typy szkół, począwszy od przedszkoli, szkoły podstawowe, średnie, szkoły zawodowe i techniczne, aż po szkolnictwo wyższe w postaci uniwersytetów, wydziałów czy collegiów. Wspomnieć trzeba także szkoły parafialne oraz szkoły pisanie i czytania dla dorosłych (te ostatnie znajdują się głównie na terenach misyjnych). Statystyki zgromadzenia wyliczają 1207 centrów szkolnictwa (chodzi o podmiot szerszy niż szkoła, ponieważ niekiedy taki ośrodek łączy w sobie różne struktury edukacyjne począwszy od przedszkola czy szkoły podstawowej aż po wydziały uniwersyteckie). Uczęszcza do nich ponad 1 172 000 uczniów. Najliczniejszymi rodzajami szkół są: gimnazja 636 i ponad 221 tys. uczniów, szkoły średnie ogólnokształcące i techniczne: prawie 700 szkół i ponad 200 tys. uczniów. Zgromadzenie prowadzi również 67 uniwersytetów i inne wyższe uczelnie, w których studiuje ponad 111 tys. studentów (najwięcej w Indiach i Ameryce Łacińskiej). W szkolnictwie zatrudnionych jest bezpośrednio 3650 salezjanów, z którymi współpracuje 1635 członków rodziny salezjańskiej oraz ponad 55 tys. świeckich, z tego prawie 10% niechrześcijan; dotyczy to przede wszystkim krajów, których większość stanowią wyznawcy innych religii niż chrześcijaństwo. W Polsce istnieje 27 ośrodków szkolnictwa salezjańskiego (grupujące zespoły szkół lub pojedyncze szkoły), do których uczęszcza ponad 10 tys. młodzieży.

W kontekście wychowania społecznego ważną rolę w posłannictwie Zgromadzenia Salezjańskiego odkrywają **działa ukierunkowane wprost na działalność społeczną czy**

² Wszystkie dane statystyczne zostały zaczerpnięte z: *La Società di San Francisco di Sales nel sessennio 2002–2008; Dati statistici*, Allegato alla Relazione del Rettor Maggiore, Roma 2008.

rozwój społeczny młodzieży. Wiele z nich dopełnia czy uzupełnia wymienioną już działalność edukacyjną wśród młodzieży. Należą do nich przede wszystkim dzieła ukierunkowane na młodzież z trudnościami lub zaliczającą się do różnego rodzaju grup ryzyka, w tym ośrodki dla dzieci ulicy, osoby nieprzystosowane społecznie, struktury ukierunkowane na pomoc dzieciom i młodzieży będącymi ofiarami różnego rodzaju przemocy (np. ośrodki terapeutyczne dla ofiar turystyki seksualnej w Birmie czy Tajlandii) lub wykluczenia społecznego (ośrodki dla narkomanów, byłych więźniów itp.) Ośrodki tego typu właściwie znajdują się w każdej inspektorii, także w Polsce. W wymiarze całego Zgromadzenia jest ich 337, w których przebywa ponad 67 tys. młodzieży.

Stosunkowo nową i bardzo dynamicznie rozwijającą się formą promocji w wymiarze społecznym są **struktury pomocy dla emigrantów i uchodźców**, czy chociażby ofiar wojen religijnych czy plemiennych. Ośrodków takich jest obecnie 52 i zapewniają one schronienie ponad 60 tys. osób. Zgromadzeni prowadzi także 5 leprozoriów, w których przebywa 5500 trędowatych, a także prawie 90 centów medycznych w większości na terenach misyjnych.

Ostatni z głównych obszarów społecznego posłannictwa salezjanów tworzy **plaszczyna komunikacji społecznej**. Tu z kolei należy wymienić: 48 wydawnictw, 55 drukarni, 21 centrów audiowizualnych, przez które należy rozumieć z jednej strony miejsca wytwarzania różnych produktów audiowizualnych, z drugiej zaś ośrodki szkoleniowe, 88 księgarni, 12 centrów informatycznych, rozumianych jako ośrodki gromadzenia i opracowania danych, 32 rozgłośnie radiowe oraz 11 ośrodki radiowo-telewizyjnych.

W prezentacji tej zostały pominięte inne formy posłannictwa i aktywności zgromadzenia, które przynajmniej pośrednio, zwłaszcza na terenach misyjnych dotyczą posłannictwa społecznego. Do najważniejszych należy działalność typowo duszpasterska, a więc prowadzenie parafii, kaplic rektoralnych, stacji misyjnych i innych podobnych ośrodków; zaangażowanie na polu katechetycznym, działalność wielu organizacji młodzieżowych czy ruchów młodzieżowych, takich jak np. w Polsce: Salezjańska Organizacja Sportowa SALOS; Salezjański Ruch Troski o Młodzież SALTROM, Salezjański Ruch Ewangelizacyjny SARUEL. One uzupełniają tę wielobarwną paletę tego, co określa się jako posłannictwo salezjańskie w wymiarze życia społecznego.

Po tej refleksji, którą można określić jako strukturalną, warto pokrótce zatrzymać się na pewnych wyróżnikach jakościowych, które charakteryzują działalność Zgromadzenia i które są, czy przynajmniej, winny być właściwe dla wszystkich wyżej wymienionych form czy struktur. W dalszych analizach uwaga skoncentrowana będzie przede wszystkim na tym, co dotyczy wymiaru społecznego, czy szeroko rozumianej promocji społecznej młodzieży i jej wychowania ku wartościom moralnym i społecznym. Siłą rzeczy przyjdzie ograniczyć się jedynie do hasłowego wyliczenia i krótkiej charakterystyki bez jakichś pogłębianych analiz.

1. System prewencyjny będący syntezą myśli pedagogicznej ks. Bosko. Opiera się on całkowicie na rozumie, religii i dobroci.

Rozum podkreśla autentyczną wizję chrześcijańskiego humanizmu, w którym łączą się harmonijnie radość, pobożność, roztropność, praca, nauka, humanizm;

Religia jest robieniem miejsca dla łaski, która zbawia, dla pragnienia Boga, dla Chrystusa – nowego człowieka, który daje sens i odpowiedź na poszukiwanie szczęścia.

Dobroć (amorevolezza) jest istotą intuicji psychologicznej; aby nie tylko młodzież kochać, ale żeby ona sama poznała, że jest kochana.

Treścią systemu prewencyjnego jest zdolność przyjaźni i dialogu, która ukazuje się w sposób bardzo konkretny – przez asystencję, prostotę we współżyciu z najbardziej potrzebującymi, radość i optymizm. Przyjaźń, asystencja i ojcostwo tworzą klimat rodzinny, gdzie wartości stają się zrozumiałe, a wymagania do przyjęcia.

2. **Spoleczna jakość wychowania**, która w tradycji salezjańskiej wyraża się w słynnym sformułowaniu ks. Bosko: wychowywać na uczciwego obywatela i dobrego chrześcijanina. Społeczna jakość wychowania wyraża także poprzez troskę o integralny rozwój młodzieży.
3. **Salezjański program inicjacji religijnej młodzieży** – wyrastający z doświadczenia ks. Bosko, a sformułowany w dokumentach XXIII Kapituły Generalnej pod postacią *Salezjańskiej duchowości młodzieżowej*.
4. **Promocja praw człowieka, a zwłaszcza praw nieletnich** – wezwanie to stało się m.in. myślą przewodnią programu duszpastersko-wychowawczego Zgromadzenia w 2008 r.

Dokonana prezentacja jest tylko niewielką ilustracją tej wielowymiarowej rzeczywistości, którą jest Zgromadzenie Salezjańskie. Pozwala ona jednak stwierdzić, że charyzmat salezjański – którego głównymi elementami są: preferencyjny wybór młodych, znacząca obecność na polu wychowania, system prewencyjny, życie i działanie razem, współpraca ze świeckimi, duch rodzinny, inkulturacja – ubogaca świat i Kościół, także w Polsce. Jest on i nadal będzie aktualny, dopóki istnieć będzie młodzież.

Dzieła salezjańskie, poprzez które salezjanie, Córki Maryi Wspomożycielki i członkowie innych grup Rodziny Salezjańskiej wypełniają powierzone sobie posłannictwo, zależą niewątpliwie od potrzeb młodych ludzi i kontekstów społeczno-kulturowych, w jakich przypada żyć i działać współczesnemu człowiekowi, ale istota powierzonej misji pozostaje niezmienna od czasów św. Jana Bosko: wychowywać młodzież ku pełni wartości rozumianych integralnie. Słuszność tej drogi i słuszność metody wychowawczej św. Jana Bosko, która jest równocześnie duchowością codzienności, również dzisiaj potwierdza fakt, że wciąż rodzi ona świętych, do czego nawiązuje publikacja Enrico Dal Cavolo SDB zamieszczona na łamach niniejszego tomu „Annales”. Teraźniejszość wciąż otwiera przez Zgromadzeniem Salezjańskim nowe horyzonty, a przyszłość stawia nowe wyzwania. Wszędzie tam, gdzie wychowanie i ewangelizacja, pedagogika i duszpasterstwo łączą się harmonijnie w jedną całość, łatwiej jest tworzyć razem z młodymi cywilizację miłości i solidarności, promującą pokój i sprawiedliwość, ogarniającą wszystkie kultury i wszystkie narody.

The Mission of the Salesian Congregation in the Light of Formation of Moral and Social Values

Summary

This article portrays the most important elements of the Salesian formation and education in the context of social life. It also points out the specifics of the community and its charism which set the foundations for this congregation. The conclusion is a reflection on the key elements of the Salesian mission in the present world.